

ספר

ילקוט יוסף

ארבע תעניות

וקיצור הלכות אבלות

כולל: דיני ארבע תעניות, צום גדליה, עשרה בטבת, י"ז בתמוז, דיני תשעה באב. מנהגי בין המצרים ושבוע שחל בו, דברים שתיקנו חכמים לעשות זכר לחורבן, דיני קדושת הכותל המערבי, איסור הכניסה להר הבית, ודיני קריעה על ערי יהודה וירושלים והמקדש. וקיצור הלכות אבלות.

פסקי הלכות לפי סדר השלחן ערוך, במקורותיהם מהש"ס הראשונים והאחרונים, עד אחרוני זמנינו, בתוספת פסקיו של אמו"ר עט"ר פוסק הדור מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א

מסימן תקמט עד סימן תקסא

מאת: **יצחק יוסף**

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

שנת תשע"ט

עיה"ק ירושלים ת"ר

ב. ביום תשעה באב יש להרבות בצדקה לעניים, ולהחזיק ביד תלמידי חכמים, שהרי בסתם יום תענית יש לתת צדקה (ש"ע יו"ד סי' רנו), וכל שכן ביום זה, שהוא סגולה נפלאה לכפר עונות, וגם לקרב הגאולה. (ב)

הלכות מוצאי תשעה באב

א. זמן צאת הצום בכל התעניות [חוץ מיום הכפורים] הוא בצאת הכוכבים, שהוא כעשרים דקות לערך אחר השקיעה. ואף המחמירים להוציא את השבת כדעת רבינו תם, אינם צריכים להחמיר להוציא את התענית בזמן רבינו תם. וגם רשאים להתפלל ערבית מוקדם. והדין כן גם בארצות אירופא. ומכל מקום ביום הכפורים, וכן בצאת השבת יש לתושבי אירופא להחמיר במלאכות דאורייתא עד שיצא הספק מלבם. (א)

ביום תשעה באב יש להרבות בצדקה לעניים ולתלמידי חכמים

ותכשיט, אבל לשלוח לו מעות ובפרט כשהת"ח הוא נצרך לפרנס את בני ביתו, ודאי שהוא מצוה גדולה שאין למעלה ממנה, שהרי אמרו בסתם צדקה שמקרכת הגאולה, וכ"ש צדקה עם עמלי תורה, כמ"ש בס' לחם הפנים בפירוש ההגדה. ובקושטא יע"א נוהגים לתת בבתי כנסיות היחידים למשרתי הקהל הקדוש מנה ראויה יותר מפורים, והוא מנהג יפה.

עוד נראה להביא סמך לתת ולהרבות בצדקה לעניים בת"כ, יען אמרו רז"ל (ויק"ר כו, ח) על הפסוק ממרום שלח אש בעצמותי, שאמרו שש שנים היו הגחלים ביד גבריאל, סבור אולי שישראל עושין תשובה, וכיון שלא עשו תשובה ביקש לזרקן ולקעקע ביצתן, אמר לו הקב"ה, גבריאל גבריאל, יש בהם בנ"א שעושין צדקה אלו עם אלו, שנא' וירא לכרוכים תכנית יד אדם, אמר רבי אבא בשם ר"ב מי מעמיד העליונים והתחתונים הצדקה שעושין ביד, יעוין שם. הרי שאפי' בעת חורבן ביהמ"ק, הקב"ה ברוגז רחם תזכור בזכות הצדקה, להותיר לנו שריד, לכן מן הראוי לעשות צדקה וחסד כהיום הזה, והוא ברור. עכ"ד.

(ב) כ"כ במועד לכל חי (סי' י אות סח), ע"פ הגמ' בסנהדרין (לה) ובש"ע (יו"ד סי' רנו), דכל תענית שמלינים בה את הצדקה, הוי כשופך דמים. וכ"ש בצום התענית הזה שהוא לילה ויום. וגם כי הגלות היה בעבור שגזלו מתנות עניים, כמו שכתוב במדרש על הפסוק גלתה יהודה מעוני, לכן כדי לתקן עון זה יש לנו להרבות בצדקה. וארז"ל אין ירושלים נפדית אלא בצדקה, וגדולה צדקה שמקרכת הגאולה. וכן נהגו עם בני ישראל בכל המקומות, להרבות צדקה לעניים ולת"ח ביום ת"ב, והוא סגולה נפלאה לכפר עונות, וגם לקרב הגאולה, והגם שכתב המג"א (סי' תקנ"ד ס"ק כא) כמו שאסור בשאלת שלום, כך אסור לשלוח דורון, דהוי בכלל שאלת שלום, נראה דזהו דוקא דורון בין איש לחבירו שאין בו סרך מצוה, אבל לתת לת"ח דורון דהוי מצות צדקה ומחזיק ביד לומדי תורה, אדרבא יותר עילוי יש היותו בת"כ, ואינו אסור אלא כעין משלוח מנות בפורים, וכמו שכתב הפמ"ג שם. ומה גם כי יש עילוי גדול לשכינה בנתינת צדקה בימים אלו, ועוד כי דורון הוא דבר מלבוש או איזה חפץ

במוצאי ת"ב מותר לאכול אחר כעשרים רגעים מהשקיעה - גם באירופא

וע' בתענית (יב). כל תענית שלא שקעה עליו החמה לאו שמיה תענית, ופי' הרא"ש והטוש"ע (סי' תקסב) דהיינו צאה"כ, וכ"כ במרדכי (סי' תרכה) דהיינו גמר השקיעה, פי' אחר ה' מילין. וכ"כ בביאור הגר"א שם, וע"ש, ובמ"ש בזה בשו"ת דברי יציב (א"ח סי' רל). וע' ביחוד ח"א (סי' מו) שזמן ביה"ש הוא י"ג דקות וחצי אחר השקיעה, והיינו בשעות זמניות, ולפי החשבון לכל היותר הוא אחר עשרים דקות מהשקיעה.

(א) ילקו"י מועדים. ולא דמי לשבת ויו"ט שמרן אאמור"ר היה מעורר שכל יר"ש לא יעשה אפי' מלאכה דרבנן, ואפי' בזמן ביה"ש של ר"ת, [אם לא שהוא נחוץ לזה לדבר מצוה, כמו רב שצריך לנסוע לשיעור תורה, שיכול לקחת כסף ולעלות לאוטובוס קודם צאת הכוכבים של ר"ת]. דשאני התם שעיקרו מדאו', ויש מצות תוספת שבת מיו"ט לשבת. וראה בשו"ת שכט הלוי ח"ו (סי' עב), דבתעניות דרבנן א"צ להחמיר כר"ת. ע"ש.

ב. מי שטס במטוס מארץ ישראל לארצות הברית, ונחת בארצות הברית כשעדיין יום תשעה באב, אף על פי שבארץ ישראל כבר נסתיים הצום, צריך להמתין מלאכול עד צאת הכוכבים שבארצות הברית, כמקומו ושעתו. (ב)

ג. בארץ ישראל וגלילותיה נוהגים שאין מברכים ברכת הלבנה קודם יום תשעה באב, שבזמן זה אנו שרויים באבילות על חורבן בית המקדש. ואף שרואה הלבנה, לא יברך עד מוצאי תשעה באב. ואין בזה איסור משום אין מעבירין על המצוות. ומנהגינו לברך ברכה זו במוצאי תשעה באב. ואם אפשר ינעול מנעליו קודם שיברך. וצריך להמתין עד צאת הכוכבים. וטוב שיטעמו איזה דבר קודם הברכה. (ג)

(סי' כא) שהתקשה, לאותם שנהגו כשיטת הגאונים, אמאי צריכים להמתין במוצ"ש עד שיראו ג' כוכבים קטנים ורצופים, הלא אפשר לסמוך על שיעור ג' רבעי מיל, שבזה אין לטעות, וכתב, דלפי דבאמת שיעור זה של הילוך ג' רביעי מיל משתנה לפי המקום ולפי הזמן, לכן זמן לאו כללא הוא שיכולין לסמוך עליו בכל מקום ובכל זמן, משא"כ דבר זה של ראיית ג' כוכבים בינונים הוא כלל לסמוך עליו בכל מקום ובכל זמן, לכן כתבו להחמיר ולהמתין לג' כוכבים קטנים, מפני שאין אנו בקיאים איזהו הם בינונים. ע"כ. ובנטעי גבריא (בין המצרים תשנ"ז, פ"ד הערה ה) כתב, שזמן גמר הד' צומות לפי שיטת ר"ת מוקדם משיעור ע"ב דקות, שהרי בהם סגי בג' כוכבים בינונים. ודלא כשי' האדמוריים מקלויזנבורג ומסאטמאר זצ"ל, שסברו שצריך להמתין במוצאי תענית עד ע"ב דקות. שהרי מבואר בשו"ע (סי' תקס"ב ס"א) דזמן התענית היא עד שרואין ג' כוכבים קטנים משום חומרא דשבת, אבל בתענית סגי בבינונים, א"כ מבואר דתענית קיל משבת, ולא מחמירין כ"כ. ואולי כדי לחזק שיטת ר"ת נהגו כן. ע"כ.

(ב) כמבואר כיו"ב בשו"ת באר משה ח"ו (סי' קטז עמוד קעג). וכ"כ באג"מ, ובשו"ת בצל החכמה הנ"ל. ובשו"ת פרי אליהו ח"ג (סי' יז). וראה לעיל בדיני סעודה מפסקת סעיף כו.

ועפמים אף מקודם לזה. לכן נהגו להמתין עד עשרים דקות מהשקיעה. וראה בשו"ת (כללים, מערכת ב' סי' ב'). ונראה דגם בארצות אירופא שצאה"כ אינן נראים לאחר עשרים דקות מהשקיעה, במילי דרבנן יש לילך אחר פשט הסוגיא בשבת (לד:), דאחר ג' רבעי מיל מהשקיעה הוי לילה. שהרי לא חילקו בגמ' בין הארצות השונות, אף שהיו שיירות מצויות מהכא להתם והתם להכא. ורק במידי דאורייתא, כגון לעשות מלאכה דאורייתא בחו"ל, יש להמתין עד שיצא הספק מהלב, ולא להקל לעשות מלאכות לאחר עשרים דקות מהשקיעה. ובאמת דעינינו הרואות דבאה"ק מחשיך בזמן קצר לאחר השקיעה, אבל באופק יותר גבוה כמו באירופא או אפי' בניו יורק, צריך יותר זמן עד צאה"כ. וכן לר"ת וסיעתו דמפרשי הגמרא דמיירי בבבל, וצריך ע"ב מינוט, א"כ באופק גבוה צריך עוד יותר, ומי שיש לו ידיעה בחכמת התכונה יודע לחשוב הזמן בע"ב מינוט בארה"ק כמה הוא במקומה, על ידי חשבון האופק עם הבקעים בשמש, וראה ב'אתא בוקר וגם לילה' להגר"ח פאדווא, ונדפס בשו"ת חשב האפוד (קמר) שבאירופא המרכזית והמערבית היתה חמיר מקובלת ההלכה כשיטת ר"ת, ובכל זאת עשו מלאכות במוצ"ש לפני ע"ב דק', ולפי הנראה גם החת"ס הסכים לזה. ובאירופא המזרחית המתנינו במוצ"ש ע"ב דק' שוות". וע' בשו"ת מהרש"ג ח"א

מברכים ברכת הלבנה במוצאי תשעה באב אם נעשה כבר חושך

משעה שתיעשה כמו חופה שהיא גדולה קצת ומאירה סביבותיה וכו'. ע"כ. (וראה ביחוד ח"ב סי' כד).

ומהר"י ברונא (סי' י"ד) כתב גבי קידוש לבנה קודם ח"ב, שיכולין לקדש, דלא עדיף אבלות ישנה מאבלות חדשה, דאבל חייב בכל המצות. ע"ש. והביאו בשו"ת כנה"ג (סי' תקנא אות יא), ובספר שלחן לחם הפנים ח"ו (הנד"מ, עמ' קצא).

אך בד"מ (סי' תכו) כתב בשם מהרי"ל, שאין מקדשין

(ג) במסכת סופרים (פ"כ ה"א) איתא "אין מברכים על הירח אלא כשהוא מבושם ובכלים נאים". וכתבו תלמידי רבינו יונה (ברכות ספ"ד) יש מפרשים כשהוא מבושם, במוצ"ש שמברכים על הבשמים, ואין פירוש זה מתקבל כלל, כי מה טעם לתלות ברכה זו במוצ"ש, והרי פעמים שיהיה ר"ח ביום ראשון, ולמה ימתין מלברך עד מוצ"ש, ויש מפרשים שהוא מלשון עביד בושמא לבריה, כלומר, עושה חופה לבנו, ורוצה לומר